

SAMLAREN

T I D S K R I F T

F Ö R

S V E N S K L I T T E R A T U R H I S T O R I S K

F O R S K N I N G

NY FÖLJD. ÅRGÅNG 40

1959

U P P S A L A 1 9 6 0

S V E N S K A L I T T E R A T U R S Ä L L S K A P E T

UPPSALA 1960

ALMQVIST & WIKSELS BOKTRYCKERI AB

60153021

Nyfunna dikter av Vitalis och Nicander

Av Tore Hagström

I Erik Sjöberg-Vitalis' brev och dikter från ungdomen träffar man på flera ställen namnet »Günther», en gång fullständigt till »C. E. Günther».¹ Enligt Werin skulle det röra sig om Christian Ernst Günther, f. 1797, kadett vid Karlberg 1810–14, fänrik vid Nerikes regemente 1814, sedermera överflyttad till Ryssland och död i Podolien 1870.² Detta är emellertid oriktigt. Mannen bakom namnet är Claës Ephraim Günther, broder till den nyssnämnde, f. 1799, inskriven i Strängnäs trivialskola 1810, i Strängnäs gymnasium 1812, student i Uppsala 1817, promoverad 1824, ämbetsman, slutligen 1856 justitiestatsminister, död 1861.³ Identiteten framgår med fullkomlig tydlighet ur vissa dokument i den samling av Claës Ephraim Günthers papper, som numera förvaras i Nordiska museets arkiv. Denna kollektion har i främsta rummet ett betydande personhistoriskt intresse, i det den innehåller ett sjuttioal handlingar som i detalj belyser Günthers levnadslöpp. Därutöver har den också ett visst politiskt historiskt värde genom de utkast till föredragningar i statsrådet 1841–42 — med bifogade översättningar till franska — som ingår i den. Slutligen har jag i samlingen påträffat ett antal hittills delvis okända dikter i handskrift av Vitalis och Nicander. Jag avtrycker här nedan dessa dikter och bifogar därtill några kommentarer.

1.

Vitalis är i det nyfunna materialet representerad med fem poem, alla egenhändigt nedskrivna, varav tre tidigare helt okända, medan två utgör varianter av förut bekanta stycken. Äldst är sannolikt följande, som upp-
tar ett ark om fyra sidor i kvarto (ca 20 × 16,5 cm).⁴

I denna uppsats använda förkortningar: *SS* = *Samlade skrifter av Erik Sjöberg*, utg. av Algot Werin, D. 1–2, Sthlm 1926–32 (*Svenska vitterhetssamfundet*, 12). *Forselius* = *Samlade skrifter af Vitalis*, utg. av C. A. Forselius, Sthlm 1873.

¹ *SS*, 2, s. 130, 134, 138 f., 141, 143 ff., 147 f.; 1, s. 49. — Jag begagnar tillfället att rätta ett onödigt om än för resonemanget oväsentligt fel i min uppsats *Kring Vitalis' enslingsdikter* i *Samlaren*, 1957, s. 151; här står »den 25 maj 1816», vilket skall vara »hösten 1816».

² *SS*, 2, s. 274.

³ Se G. Elgenstierna, *Den introducerade svenska adelns ättartavlor*, 3, 1927, s. 399, och J. Lagerholm, *Södermanland-Närkes nation*, 1933, s. 376.

⁴ Inv.-nr: 22893 c. — Vid katalogiseringen har manuskriptet liksom ms till övriga i uppsatsen publicerade dikter (med undantag för de båda stroforna i stamboken) betecknats som avskrifter. Att det utan minsta tvivel rör sig om original framgår emellertid vid en jämförelse med bevarade och undertecknade brev från Vitalis och Nicander från mitten av 1810-talet.

Elegie.

Till C. E.[.] Günther;

För dig låg din framtid, skön som dagen
 Som i purpur ler från Österns rand:
 Ungdom, Snille[,] Oskuld och behagen
 Smekte dig med en förtrolig hand.
 5 Du var älskad: ty din likes smärta
 Ej din egen dina tårar fick
 Och du tände i hvart ädelt hjerta
 Tjusning med din öppna blick.

Men förgäfves — ty i sina nycker
 10 Tiden gömmer snille dygd och namn
 Ut i grafven — och den grymme rycker
 Ofta vännen utur vännens famn.
 o! förgäfves våra offer brinna!
 Och dit namn, som verldars undran vann
 15 Aldrig — Aldrig skall benådning finna
 Ut af grifternas Tyrann.

Lik en blomma, tynad i sin Knoppning
 Der behaget log i bladens skygd
 Ut i grafven ligger din förhoppning —
 20 Döden skiljer icke brott och dygd.
 En gång skall dig grafvens konung kalla
 Om än verlden i din boja låg;
 Och vi skole gungas alla — alla
 Fjerran öfver Stygens våg.

25 Thordöns stämma sig på fästet höjde
 Himlen molnens dystra svepning tog —
 Och din Far — sitt matta hufvud böjde
 Slöt sin blick för dagens ljus och — dog.
 Smärtans tår uti ditt öga säger
 30 Att allt — allt förloradt är för dig,
 Men likväl min bror! du ännu äger
 Öfrigt vänskapen och mig.

Hämma sorgen — Fäfängt att du gråter:
 Re'n du gäldat smärtorna sin skatt —
 35 Den, som bortgått, vänder aldrig åter
 Evigt slumrar han i grafvens natt.
 Nej! ej evigt: ty en dag skall randas,
 Som kring grifterna skall strö sitt sken:
 Lifvets fläkt med de ruiner blandas
 40 Som i grafven multnat re'n.

O! de stunder lefva i mitt minne
 Då jag sluten, gode! till ditt bröst,
 Trodde mig i himlens Sphærer inne
 Hörde uti din en Engels röst.
 45 Då du vid din Faders urna gråter
 Och med sorgens dagg befuktat den,
 Ädle! bjuder dig mitt hjerta åter
 Hvad du fordom gaf din vän.

Som när Dagens stjärna från det höga
 50 Helsar jorden uti himmelsk pragt,
 Oeh än skönare, utur dit öga
 Känslan ler med Sympathiens makt.
 Jag har följt dess bud och helig lågar
 Denna känsla, som du tändt hos mig.
 55 Tänk dig uti mig en vän som vågar
 Öfver Stygen följa dig.

Av denna dikt föreligger nu inalles tre versioner. Den här återgivna måste vara identisk med den »Elegie», som Vitalis enligt ett odatert men omkring 1 mars 1816 skrivet brev till Nicander⁵ »sände till Günther förledet år», dvs. någon gång strax efter dennes faders död den 16 januari 1815. Det är m. a. o. den ursprungliga versionen som nu återfunnits. Version nr 2 har publicerats av v. Platen i SLT 1957 s. 102 ff. Den bär titeln *Till en vän vid dess faders graf* och tillkom enligt det anförda brevet omkring 1 mars 1816 såsom en tröstedikt till Nicander, vars fader avled i februari detta år. Vitalis skriver: »Det stycke jag sänder dig är en omarbetning af en Elegie, som jag sände till Günther förledet år. — Tidens korhet — jag fick underrättelsen i går — har hindrat mig att göra något bättre.» Den tredje och yngsta, *Till C. E. Günther, vid dess faders graf*, är tryckt av Forselius (s. 396 ff.) och senare av Werin (*SS*, 1, s. 49 ff.). Den ingick enligt Forselius i *Försök i poésien*, den numera förkomna samling handskrivna dikter Vitalis skänkte Sofia Thyselius vid sin avresa från Särestad 1816.

Avvikelserna särskilt mellan version 1 å ena sidan och version 2 och 3 å andra är mycket stora. Den ursprungliga avfattningen har för det första blott sju strofer mot de senares tio. Diktens skönhet och reda har onekligen vunnit på omarbetningarna; man ser också hur det sengustavianskt akademiska stilidealet gjort sig kraftigare gällande.^{5a} Ett exempel kan belysa tendensen. R. 35 ff. i första versionen lyder:

Den, som bortgått, vänder aldrig åter
 Evigt slumrar han i grafvens natt.
 Nej! ej evigt: ty en dag skall randas,
 Som kring grifterna skall strö sitt sken:
 Lifvets fläkt med de ruiner blandas
 Som i grafven multnat re'n.

I Forselius' tryck har motsvarande parti lydelsen:

Han, som bortgått, vänder aldrig åter;
 Evigt slumrar han i grafvens natt.
 Nej! ej evigt — ty en dag skall randas,
 Som sitt sken kring grifterna skall strö;
 Mullen öppna sig, stå upp och andas
 För att aldrig mera dö.

⁵ *SS*, 2, s. 140 f. Brevet dateras av Werin till 1 mars, av v. Platen (*Svensk litteratur-tidskrift*, 1957, s. 101) till 4 mars 1816.

^{5a} I sin kommentar i SLT utgår v. Platen från en felaktig ordningsföljd mellan versionerna och misstar sig därför beträffande stiltendensen. — Påtaglig är f. ö. schiller-tonen i den äldsta avfattningen.

Slutraderna har — trots betydelseglidningen bakom ordet »mull» — blivit både konstnärligare och finkänsligare. Omstöpningsen har emellertid också medfört att den ursprungliga personligare hållningen i dikten försvunnit. I den första versionen dominerar känslan för vännen, en innerlig ömhet, som väl kan kallas kärlek. I de båda senare fattningarna, vilka riktar sig till en annan person, träder kyligare och mera abstrakt dödsbetraktelsen i förgrunden, och det erotiskt färgade svärmeriet förflyktigas. Det är dock knappast möjligt att härav sluta att skalden varit fästad vid Günther på ett annat sätt än vid Nicander. De båda sista stroforna i version 1 påminner mycket om den till Nicander riktade *Minne af den 24. Maji 1814*. — Även en annan sak skiljer version 1 från de båda senare. I den ursprungliga texten får vi en antydning om att Günther tidigare visat vännen deltagande i någon liknande situation. Närmast vill man kanske tro att detta varit vid den äldre Sjöbergs (faderns) död. Denna inträffade den 8 juli 1810. De två vännerna hade eventuellt redan vid den tiden träffats — man kan möjligen föreställa sig såsom lärare och elev — men Günther var då blott 10–11 år gammal, och det är väl ovisst om han kunnat bjuda något av den sympati dikten talar om. Stället förblir tills vidare dunkelt.

Ännu en originalhandskrift av Vitalis ingår i samlingen. Också den utgöres av ett fyrsidigt ark i storlek ca 20 × 16,5 cm. Papperet avviker emellertid både i färg och övrig beskaffenhet från den förstas och har dessutom vattenmärket »Strömsfors».⁶ Strömsfors är ett bruk i södra Västergötland, och vi får sålunda omedelbart ett indicium för sammanställning av handskriften med Vitalis' vistelse i Särestad 1815–16. Jag återkommer strax till dateringsproblemet och avtrycker först de enskilda dikterna. De är i ordning följande.

Blygsamma begrepp om mig sjelf.

Jag ej de lagrar, som Kritiken gnager
Af Frun med Spanska minerna begär:
I blod och tårar växer vild den Lager,
Som Segerns tärna åt min tinning skär.

5 Begravnarne vare uti evig dimma
Regnérs Metrik och Burmans Poetik;
Härefter vill jag med canoner rimma
Och Reglementet blir min Rhetorik.

Se! när jag ljungar fram utöfver fälten
10 Soldaten darra skall vid mitt: *gif akt!*
Och man skall gapa på den unga hjälten
Och korsa sig för Uniformens prakt.

Kung Carl den tolfte skall stå upp ur grafven
Och ropa, förrn han går dit ner igen,
15 När han får se hur manligt jag för glafven
»Det är ej ute med mitt Sverige än.»

⁶ Inv.-nr: 22893 d. — Det kan anmärkas att ms liksom det förut behandlade varit vikt ytterligare två gånger, dvs. ned till ett då vanligt brevformat.

Och när han ser då tusen eldsvalg dundra
 Mig helsa dödarna med otamdt mod
 Han önska skall att haft mig för etthundra
 20 År se'n, när slaget vid Pultava stod.

Till Ryssars ofärd viger jag min klinga
 Och kommer jag en gång med dem att slåss
 Skall Constantin sjelf vid min åsyn springa
 Och dela härens rop: »Gud nåde oss.»

25 Sist skall jag stupa, som en Svensk i Bender:
 Slagfältet blifva skall min sista bädd
 Och på Elysiens mirtenkrönta stränder
 Skall äran fanna mig, som Hilma klädd.

I spitsen för Roms bästa Legioner
 30 Skall Cæsar tåga att välkomna mig:
 Och för min skaldkonst Flaccer och Maroner
 Utaf min vänskap skola hedra sig.

Skaldbref till Orest.

Fråga ej hur mina öden hvälfva
 Uppå Vennerns glada blomsterstrand;
 Det Systemet byggdes ej på sand,
 Som slöt sällheten innom oss sjelfva
 5 Och som blickar medlidsamt föragt
 På de högas lilla glitterpragt.

Kastar Ödet mig till Nubiens länder
 Att bland Lejon och bland Tigrar bo,
 Skall mitt hjerta aldrig sakna ro,
 10 Jag är lugn hvad blick mig lyckan sänder;
 Och vid Cratern utaf Ætnas ugn
 Kan jag slumra med Sokratiskt lugn.

Sjelf Naturen slöser sina skänker
 Till vår njutning med en gifmild hand;
 15 Se! hvad blommor uppå lifvets strand
 Och vår blick sig knappast på dem sänker
 Och vi njute knappast deras doft
 Tills vi blande vårt med grafvens stoft.

Sällhet blomstrar uti tegens fårar;
 20 Sällhet spelar uti fogelns sång;
 Sällhet vandrar uti flickans gång
 Men vi sjelfve ack! vi äre dårar
 Vi som digte uti lifvets lopp
 Blotta sorger utan tröst och hopp.

25 O! det fordras icke magt och ära
 För att dö med lugn och lefva sällt;
 Ej bland tistlarna på ärans fält
 Men i lugnet kan man sällhet lära.
 Glädjens blomma uti lugnet gror:
 30 Man är ej på en gång säll och stor.

Och fastän jag ej hör till de vittra
 Lockar rörd och blygsam jag ibland
 Dock, när purpur täcker Vesterns rand
 Några toner från min unga cittra.
 35 Med mig språka vid min Lampas sken
 Flaccus, Maro, Leopold, Franzén.

Gustaf Adolph Vinge.

Elegi.

När vi slutat lifvets valfartslopp
 Och Naturens förlåt remnar opp
 Och vi sänkas i den tysta griften,
 Blifver då hvart lif, af nyttor skönt,
 5 Med densamma vård af minnet lönt,
 Som den grymma blodiga bedriften?

Ryktet tiger på den ädles stoft:
 Smickret strör ej der sitt rosendoft:
 Slafven reser der ej Pyramiden;
 10 Med ett lof af högre pris han får
 I välsignelsernas tysta tår
 Än i marmorn, hvilken gäckar tiden.

Af det ljus, du åt vår ungdom gaf
 Går en morgon upp omkring din graf
 15 Ädle Skugga! för ett ofödt slägte.
 Och en blygsam blomma blomstrar fram
 Med ett ljufligt doft ur griftens damm,
 I hvar dygd, som du åt verlden väckte.

Ack min Lärare! uppå din graf
 20 För den vård du åt min barndom gaf
 Äger tacksamheten blott sin smärta.
 Vann min tanke ljus, mitt hjerta dygd
 Blef mitt lif ej gagnlöst för min bygd
 O så tackar dig därför mitt hjerta.

Den första dikten, *Blygsamma begrepp om mig sjelf*, föreligger liksom *Elegie* nu i tre versioner. Två andra har förut meddelats av Forselius (s. 367 f.) och Werin (*SS*, 1, s. 61 f.; titeln lyder där *En blick mot framtiden*).⁷ Närmast överensstämmer den här tryckta med den Forselius publicerat. Från denna avviker den dock i r. 8 (Forselius: »Och trummans larm skall blifva min musik»), r. 26 (Forselius: »Och kriget gråta vid sin älsklings fall») och r. 28 (Forselius: »Jag bland Turenner promenera skall»). Anmärkningsvärt är att »Hilma» i den här tryckta varianten fått en plats, om än obetydlig — hos Forselius och Werin förekommer hon ej alls. Den inbördes ordningen mellan versionerna är omöjligt att säkert avgöra, men sannolikt är Hilma-varianten den yngsta; den kan i varje fall

⁷ Jfr Werins kommentar i *SS*, 2, s. 281 f.

ej ha tillkommit före särestadtiden, medan dikten i sin helhet enligt Werin inspirerats av studentkonskriptionen i Uppsala våren 1815.

Skaldbref till Orest anger sig direkt vara skrivet »Uppå Vennerns glada blomsterstrand». Nästan ordagrant samma lokalisering finner vi i ett delvis på vers avfattat brev till C. O. Vougt vilket är odaterat men med nödvändighet måste förläggas till april 1816. Det heter här: »Uti mitt slott på Vennerns blomsterstrand.»⁸ Sannolikt härrör dock skaldebrevet från en något senare tid, maj-juni 1816. Det andas en omisskännlig vår- eller försommarstämmning:

Sjelf Naturen slöser sina skänker
Till vår njutning med en gifmild hand;
Se! hvad blommor uppå lifvets strand
— — —

Sällhet blomstrar uti tegens fårar;
Sällhet spelar uti fogelns sång;
Sällhet vandrar uti flickans gång

Omnämmandet av författarens läsning ger ytterligare en dateringsmöjlighet. Oktober 1815 skriver Vitalis till Nicander: »Han I fått ut Leopold eller huru? Jag har ej blifvit varse honom annonserad i tidningarne. Kan du lemna mig underrättelse om Franzéns arbeten finnas på era boklådor samt deras pris. Under sommaren har jag als intet läst men emedan ingen Regel är utan undantag har jag dock läst litet franska [...] — Har du läst Choræus; Hans skrifter har jag fått tag i.»⁹ Till Vougt skriver han april 1816: »I slutet af Maj far min patron genom Strengnäs. Var så god och skicka mig Leopold med honom.»¹ Till Nicander våren 1816: »Min Principal Professor Thyselius reser endera dagen igenom Strengnäs, då kunde Leopold, om han är uttagen och om ni läst honom beqvämligen transporterats till Skålnallebygden.»² Till Nicander 25 maj 1816: »Ännu en gång vill jag hoppas — att du med nästa post eller ännu bättre för att spara postpenningarne med min Patron skrifver mig till med [...] Leopold och mina till det isärskrämda brödrskapet inlemnade skrifter.»³

⁸ *SS*, 2, s. 141. Om dat. se Werins komm., 2, s. 413.

⁹ *SS*, 2, s. 134.

¹ *SS*, 2, s. 143.

² *SS*, 2, s. 144.

³ *SS*, 2, s. 146 f. Vitalis och hans gymnasistvänner hade i bolag prenumererat på Leopolds *Samlade skrifter*, 2:a uppl. Vougt fungerade som kassör. Det rörde sig våren 1816 om del 2, vilken utkommit 1815 (den recenserades jämte del 1 i *Allmänna journalen* 9, 11, 17, 18, 24 o. 25 okt. 1815). Även Nicander hade vissa svårigheter att få läsa det av honom lika hett efterlängtade verket. Den 24 februari 1816 skriver han till Vougt: »Har du uttagit Leopold? Denna fråga läser jag en gång förr hafva framkastat, tror jag. Om så är får jag väl se honom i Strengnäs och väntar upplysningar om min skuld, hvars belopp jag icke kan erinra mig. Huru Sjöberg skall få läsa den, kan jag ej utfundera, om han ej gjort Dig besök, hvilket han i ett af sina bref till mig [förkommet] nämnde såsom temligen afgjort. Om du lemnat den, är det väl — Men var skall jag få läsa den — Säkert innehåller denna del hans prosaiska arbeten — Vore verkligen intressant aftenlecture för mig, som är i brist af dylika tidsfördrif, som, om ej lika nyttiga som de solidare studierna, dock skänka en förnyad drift och likt majregnet upfriska den torra inbillningskraften; ehuru jag måste bekänna att den, dessa dagar hos mig varit och är obeskrifligt liflig.» Den 19 mars samma år skriver han, också till Vougt: »Leopolds Andra del har du förmodligen med dig till Strengnäs. Det skall bli roligt att få läsa den.» (KB, *R 34: 144.*) — Det bör emellertid anmärkas att vi inte med säkerhet vet om Leopolds samlade skrifter del 2 någonsin kom Vita-

Synbarligen fanns varken Leopold eller Franzén i Thyselius' eget bibliotek. Möjligen har skaldebrevet tillkommit först efter det att den åtrådda boken äntligen anlant till Särestad. Dikten förefaller också på flera sätt influerad av Choræus' poesi, vilken Vitalis som vi sett gjorde bekantskap med först på hösten 1815 och knappast kunnat utnyttja för en sommar-dikt förän året därpå. Just i uttrycket »På Vennerns glada blomsterstrand» synes det föreligga en reminiscens från Choræus' *Trollhättan*, där det på ett ställe heter: »På Vännerns blomsterrika strand.»⁴

Innehållsligt sett utgör *Skaldbref till Orest* något hos Vitalis så sällsynt som en lugn meditation över livets lycka. Stoisk filosofi har givit utgångspunkten (»Det Systemet byggdes ej på sand, / Som slöt sällheten inom oss sjelfva»). I orden om »medlidsamt föragt» för »de högas lilla glitterpragt» får vi se inte bara stoikerns nödiga bagage av världsleda utan även, och framför allt, ett uttryck för de tråkiga erfarenheterna från umgänget med familjen Thyselius, varom Cederblad framlagt ett rikhaltigt material.⁵ Horatianskt-epikureiskt prisas sedan livets av människorna fåvitskt ringaktade glädjeämnen. Man får närmast betrakta denna blygsamma men emfatiska optimism mot bakgrunden av den melankoli Vitalis hemföll åt under sin sjukdom vintern 1815–16. Kontrasten i stämningar mellan skaldebrevet och ett annat, blott något tidigare dokument, *I April 1816*, bör knappast förväna oss: den är kontrasten mellan hälsa och ohälsa.

Gustaf Adolf Winge, som hyllas i den sista dikten, var collega vid trivialskolan i Strängnäs då Sjöberg inskrevs 1807. Den 8 mars 1809 förordnades han att sammanstädes »bestrida vices Con Rectoris». Den 4 sept. 1809 utnämndes han till kyrkoherde i Ytterselö församling men avled vid blott 42 års ålder den 9 okt. 1813.⁶ Hyllningen — om än relativt konventionell — är ganska anmärkningsvärd på grund av den oreserverade och varma sympatien, och såvitt vi känner till är Winge den ende av sina lärare som Vitalis någonsin erkänt sig stå i tacksamhetsskuld till. Något närmare om vad han kunnat betyda vet vi emellertid inte, ty i elevens skrifter nämnes hans namn blott denna enda gång. Dikten ger oss därför närmast en glimt av författarens egen personlighet, sådan den var före de erfarenheter som gjorde honom till »enslingen i den stora öknen» — en glimt av en naturligt öppen, positiv och generös ung man. Styckets datering erbjuder vissa svårigheter. Det är inte alldeles sannolikt att den här tryckta versionen tillkommit så tidigt som 1813 — den verkar därtill alldeles för fullgången i formellt avseende —, inte heller att dikten koncipierats först 1815 eller 1816. En äldre avfattning torde ha föregått den här givna texten; hur den sett ut kan vi inte våga några gissningar om.

lis till handa i Särestad. Hösten 1816 skriver han till Nicander att han »aldrig får äran att läsa» Leopold, vilken han dessutom nu tycker »skrifver som en Stympare» (*SS*, 2, s. 148). Del 3 utkom först i dec. 1816. — Till frågan om dateringen av skaldebrevet bör observeras att Vitalis i brev till Nicander den 5 aug. 1815 uttryckligen meddelar: »Ännu har jag dock ej författat en rad poësi, sedan mitt öde slungade mig till Flakebergstrakten.»

⁴ M. Choræus, *Samlade skaldestycken*, 1815, s. 32. Boken annonserades t. ex. i *Upsala tidn.* 21 juni 1815. — I Choræus måste Vitalis ha funnit en själsfrände. Man får också intrycket att den milda visdomen i skaldebrevet influerats av ett par ställen i Franzéns vackra förord till Choræi dikter.

⁵ S. Cederblad, *Erik Sjöberg (Vitalis) före debuten*, 1959, s. 166 ff.

⁶ *Strengnäs stifts-tidningar*, 29 mars, 20 sept. 1809; Lagerholm, *a. a.*, s. 313.

Jag återvänder så till problemet med dateringen av själva det här ovan avtryckta *manuskriptet*. Av de dikter eller diktversioner som ingår däri kan en, elegien över Winge, möjligen ha tillkommit redan 1813. En annan, *Blygsamma begrepp om mig sjelf*, kan i föreliggande skick icke vara äldre än från augusti 1815.⁷ Den tredje, skaldebrevet till Orest, synes härröra från försommaren eller sommaren 1816. Handskriften är rimligtvis icke äldre än den yngsta dikten utan måste också härröra från tidigast försommaren-sommaren 1816. Den har vidare påträffats bland C. E. Günthers papper; ingen av dikterna bär dock prägeln av att vara uteslutande eller ens övervägande riktad till denne. Det är därför sannolikt att vi här återfunnit den tävlingsskrift för det vittra strengnensiska gymnasistsamfundet »Minerva», varom Vitalis talar i brev försommaren (juni?) 1816: »... I dag har jag ej något sådant [o: poesi] att sända. Det som jag skickade för fjorton dagar sedan till det afsomnade brödraskapet under couvert till Günther, kommer väl nu att bli hans egendom.»⁸ Sällskapet som synes ha stiftats av Nicander såsom efterföljare till »De återuppståndna bardernas brödraskap — varom mera i det följande — torde ha existerat blott under läsåret 1815–16. I inledningen till det nyss citerade brevet talar Vitalis sarkastiskt om »det vittra stuteri, som du förl. Termin anlade för att upplösas».

2.

Nicanders andel i det nyfunna materialet är betydligt blygsammare. Ett manuskript om ett blad i storlek ca 21 × 18,5 cm innehåller följande med Nicanders stil skrivna poem.⁹

Wänskapen.

Tillegnad Eric Sjöberg, C. E. Günther
och C. O. Vougt af C. A. Nicander.

His amor unus erat. — — —
Wirg.

Äg en Vän — och du är lycklig då,
Hviskar trösten — min är denna lära —
Stoiskt lugn mot qvalen skall du gå
Tåligt livvets alla öden bära.

5 Du! som föddes till en Kronas lott,
Och från vaggan smickrets toner hörde —
War du lycklig af din höghet blott?
War det väldet blott ditt hjerta rörde? —

⁷ Jfr föregående sida, not 3, slutet.

⁸ *SS*, 2, s. 145.

⁹ Inv.-nr: 22893 b. Dedikationen har ursprungligen lytt: »Tillegnad Eric Sjöberg och C. E. Günther», men ändrats genom strykning och tillägg. Mottot återfinnes i Virgilius' *Aeneis*, 9: 182 (om Nisus och Euryalus). Stroferna 7 och 8 är i ms omkastade. »Der är Vännen ... det höga» kommer alltså där före »Som kan trotsa ... förvandling». I marg. har den riktiga ordningsföljden angivits genom numrering.

Satt du der på thronens gyllne spets
 10 Gaf du lagar — Segrens lager nådde —
 Skugglikt följd af feqa slafvars krets
 Som af dårskapen en lycka spådde?

Bjöd dig slafven göra andra godt?
 Väckte han till ädelmod ditt sinne,
 15 Såg han sällheten i folkets blott —
 Då — välsigna med en tår hans minne.

Nej! en slaf var ännu aldrig vän,
 Smickrets rökverk tändes ej af hjertat,
 Då du från dess doft blef fri igen
 20 Har det glädt dig mer än det har smärtat?

Den — blott den som med frimodigt bröst,
 Tolkar pligternas och dygdens lära,
 Ser i själens lugn sin enda tröst —
 För de mödor som hans dagar tåra,

Som kan trotsa lyckans tomma gunst
 25 För en enda ädel, rättvis handling
 Och med ögat skymdt af ingen dunst
 Anar lönen uti sin förvandling.

30 Der är Vännen — Blicka endast ner
 Slit bort floret från det skumma öga,
 Hvarje lyssning du hans varning ger
 Skall belönas dubbelt från det höga.

Lycklig skall du, ledd af denna Vän,
 Som förenat ditt med folkets hjerta,
 35 Wandra stolt emot ditt stoft igen
 Icke tård af ångerns sena smärta.

Nå! välan — du dör — och på din mull
 Saknadens och sorgens tårar rinna
 Din trophé, ej rest af plundradt gull
 40 Skall i undersåtens hjerta brinna —

Dödlige! du lider — nå hvad mer —,
 Skänk en tår åt glädjen som försvunnit,
 Sök en tröst, som högre sällhet ger
 Äg en Vän och räkna — du har vunnit.

45 Du skall trotsa ödets blinda gunst
 Liknöjd le då lyckan från dig flyktat
 Lik om aftonen en töcknig dunst
 Då sin bana dagens stjerna lyktat

Sjunk mot Vännens känslofulla bröst,
 50 Njut af värman från hans lu[g]na [?] låga
 Lyssna till hans himmelskt sköna röst —
 Den bemannar dig emot din plåga.

Sjelf han lider, men för plågans döf:
 Hjertat slår nu blott för vännens hjerta,
 55 Lik om hösten Ekens gula löf
 Tynar känslan för hans egen smärta.

Wäpnade med ett Heroiskt mod
 Ömt förenade af lika öden,
 Weta De, att med ett svalkadt blod
 60 Mäta gränsen mellan lif och döden.

Och när de, af ödets bitterhet,
 Sista droppan uti kalken tömde —
 Föllo de i dyster sanslöshet
 Dock — om evighetens rymder drömde.

65 Död — du kommer — lien[?] i Din hand
 Glaset, höjdt mot himlen af den andra
 Winka [r struket] sakta till ett bättre land,
 Som skall lifvets alla qval förändra.

Och i döden ljuft förenade
 70 Skiljens ej uti de sälla landen!
 Här — en grushög skall man Eder ge
 Men — en Genius omstrålar landen —

Stanna Wandrare! från gräsets vall
 Hviskar fläkten [ä. fr: fläckten] i ditt spända öra
 75 »Dygd och Oskuld! Edert minne skall
 »Tacksamheten öfver jorden föra —

Denna dikt har hittills blott varit känd genom brevuttalanden (och en allusion i *Vänskapen* av Vitalis), vilka låter förmoda att den tillkommit i januari-februari 1816.¹ Vitalis skriver till Nicander den 15 februari 1816: »Som du ser, på din begäran och till Imitation efter dig har [jag] gripit mig an med ett litet poëme: Vänskapen. Jag tackar kärvänligast för Dito som en af dina Epistlar medbragte.»² Nicander själv nämner som hastigast stycket i brev till C. O. Vougt 24 februari samma år: »Du skulle få ett till Sjöberg, Günther och Dig dediceradt stycke kalladt Vänskapen; men som jag ej har stycket här . . . kan det ej ske nu.»³ Formella förebilder för dikten har varit Kullbergs *Ålderdomen* och Valerius' *Tålmodet*. Gemensamt med dessa har den versmåttet, »tålmodsmetern», som fosforisterna kallade schemat. Anslaget lånar en fras ur strof 50 hos Kullberg (»O min gamla, vördnadsvärda Far! / Din är bilden; din var denna lära»). Rad 41 efterbildar Valerius (»Lid då, dödlige! — det är din lott» etc., i strof 30). För idéerna spelar den stoiska filosofien samma stora, kraftigt sentimentaliserade roll som hos de båda akademikerna. Liksom *Ålderdomen* är en versifierad parafras på Ciceros *de senectute* är *Vänskapen* en parafras på *de amicitia* — båda dessa verk var ju för då-

¹ Både Lokrantz (*Karl August Nicander*, 1939, s. 19) och Cederblad (*a. a.*, s. 160) har ansett den förkommen.

² *SS*, 2, s. 139.

³ *KB*, *R.* 34: 144.

tiden välkända inte bara som skolböcker. Tesen att blott den dygdige kan vara en sann vän inskärpes åter och åter i den sistnämnda skriften: »Deras tanka . . ., som sätta det högsta goda i dygden, är väl skön och välgrundad; men just denna dygd föder och vidmagthåller vänskapen, och kan utan dygd, alldeles icke någon vänskap gifvas» . . . i den mån man litar på sig sjelf, i den mån man är utrustad med dygd och vishet till den grad, att man ej behöfver tillita någon annan, utan finner sig äga sitt allt uti sig sjelf; i samma mån är man ock den förste att söka och underhålla vänskapsförbindelser». Också den höga uppskattningen av vänskapens emotionella sida, dess sällhetsvärde, finner man hos Cicero: »... naturen har gifvit oss vänskapen såsom ett befordringsmedel till dygd, men ej såsom ett sällskap åt lasten, så att, då dygden ej på ensam hand kunde hinna till den högsta fullkomlighet och sällhet, skulle hon, förenad med vänskapen och af henne beledsagad, uppnå den». Vänskapens »värde är så stort, att, med undantag endast af visheten, jag ej vet nämna någon dyrbarare skänk, som de odödlige Gudarne gifvit människorna, än vänskapen». »Motgången . . . skulle vara alltför svår att bära, om man ej ägde någon, som oroade sig deröfver, äfven mer, än man oroar sig sjelf.»⁴ *Vänskapen* ter sig således som en typisk produkt av gymnasial akademism och latinitet. Den dryper av sentimentalt svärmeri men är samtidigt ganska operoslig.

3.

Bland de gүнtherska papperen i Nordiska museet finnes också en stambok, bunden hos P. G. Dahlbom i Uppsala år 1821 i elegant rött skinnband med rik gulddekor. På volymens rygg läses titeln »Minnen», på frampärmens ägarens initialer »C. E. G.».⁵ Anteckningarna däri uppgår till ett tjugotal, de flesta från början av 1820-talet. Det är ömsom citat från Virgilius och Byron, ömsom korta hälsningar på svensk vers eller prosa. De flesta skribenterna tecknar sig blott med svårgenomskådade initialer. Bland dem som uppgivit sina namn finner vi Nicander och Vitalis. S. (73) läses i Nicanders handstil:

Ditt Minne oss gemensamt skänk,
På oss med samma tanke tänk!
Låt samma hjertats rum oss gömma,
Förglöm oss om vi Dig förglömma!

Under denna vers står i samma hand namnen »Hugo Hamilton» och »Karl Aug; Nicander», omgivna av en gemensam, elegant tecknad girlang. På nästa sida läses i Sjöbergs handstil:

Mitt namn en särskildt sida tar;
Likså, om hoppet ej bedrar,
Du ger mig, uti fröjd och smärta,
Ett särskildt rum uti ditt hjerta.
Upsala d 28 Maj 1825. Vitalis.

⁴ Cit. efter *M. T. Ciceros Afhandlingar om människans pligter, samt om Alderdomen och Vänskapen . . . öfvers.* (av Nils Salander), Sthlm 1817, s. 330, s. 337, s. 366 f., s. 329 f. och s. 331.

⁵ Inv.-nr: 22886.

De tre har alltså samma dag besökt Günther. Halvt lekfullt, halvt allvarligt demonstreras det sentimentala förhållandet mellan Hamilton och Nicander — ett förhållande som Vitalis alldeles icke tillåtes ha någon del i.

Günther själv framträdde aldrig inför offentligheten såsom vitter författare. Bland hans papper finner man dock ett par prosasaker som visar att även han mera privat offrat å muserna. Jag inskränker mig här till att något beröra den äldsta av dessa skrifter. Den har sin alldeles särskilda märklighet genom att vara den veterligen enda kända skrift som direkt författats för den tidigaste av de vittra gymnasistföreningarna i Strängnäs, »De upståndna bardernas brödraskap», stiftat sannolikt hösten 1814. Den utgöres av ett 20-sidigt manuskript (5 blad) i det vanliga kvartoformatet ca 21 × 16,5 cm med titeln: »Christopher Columbi Försvars Tal inför Ferdinand och Isabella vid dess tredje återkomst från America» och med ett motto ur Vitalis' *Förtjensten*: »Lik Skuggan afvunden i ärans spår har gått. E. Sjöberg.»⁶ Genren är såsom titeln låter förmoda helt akademisk. Verket ådagalägger ett betydande välde över språket och en klarhet i tanken som förebådar den senare lysande juristen. I anledning av denna skrift utfärdades för Günther ett diplom, vilket också finnes med bland papperen och vilket sannolikt är det enda bevarade dokument de upståndna bardernas samfund efterlämnat. Det må här till slut anföras⁷:

Åt Barden

Claes E. Günther

Författaren till: Columbi Tal inför Ferdinand och Isabella vid dess tredje återkomst från America — med Valspråk: Lik Skuggan afunden i ärans spår har gått, E. Sjöberg.

af

De Upståndna Bardernas Brödraskap,

Den 26 April 1815.

På Brödraskapets vägnar;

med

Dess fullkomliga bifall

C. A. Nicander,
n. v. Directeur.

C. O. Berglund[,]
Br.sk^o Secreterare.

Den akademiska pompan i dessa formuleringar styrker det intryck man får av själva talet: nyromantiken och fosforismen var ännu våren 1815 alldeles okända företeelser i gymnasistkretsarna i Strängnäs.

⁶ Inv.-nr: 22893 f.

⁷ Inv.-nr: 22893 g.